

УДК 377.8

Я.Б. Великий  
м. Львів, Україна

## ПРОБЛЕМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ПОРЯТUNKУ

**Актуальність і ступінь дослідженості проблеми.** Сучасні тенденції розвитку України зумовили зростання актуальності проблеми формування громадянських якостей особистості, яка має виконувати не лише конституційні закони, але і професійні обов'язки, відчувати відповідальність за долю всієї планети. Вироблені у суспільстві ідеї, норми, погляди та ідеали визначають громадянську свідомість формувальної особистості, проте для досягнення їх гармонії необхідна цілеспрямована виховна робота. Сформована громадянська свідомість дає людині можливість оцінювати соціальні явища та процеси, свої вчинки та дії з позиції інтересів суспільства. Основна мета громадянського виховання полягає у формуванні громадянськості як інтегративної якості особистості.

Особливої уваги вимагає проблема громадянського виховання у військовослужбовців, зокрема майбутніх офіцерів служби порятунку, діяльність яких тісно пов'язана з рівнем їх громадянської вихованості. Служба порятунку забезпечує реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності. Доцільно також урахувати, що значна частина професійної діяльності майбутніх офіцерів служби порятунку відбувається в екстремальних умовах.

Провідні положення щодо їх виховання визначені у таких державних документах, як Конституція України, Військові статuti збройних сил України, Закон України № 1068-VI «Про дисциплінарний статут служби цивільного захисту», Постанова Кабінету Міністрів України № 593 «Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу», Наказ МНС України №177 «Настанова з організації соціально — гуманітарної роботи з рядовим і начальницьким складом та працівниками органів і підрозділів цивільного захисту» тощо.

Проблема громадянського виховання завжди привертала до себе увагу філософів, педагогів і психологів. Значна увага громадянському вихованню приділена у працях сучасних вітчизняних науковців (І. Бех, М. Боришевський, О. Вишневський, П. Ігнатенко, О. Киричук, Н. Косарева, Л. Крицька, В. Поплужний, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, М. Чепіль, К. Чорна та ін.). Важливу роль відіграють основні положення «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» (О. Сухомлинська). Науковці також досліджували шляхи, форми і методи формування громадянських якостей (П. Вербицька, Н. Дерев'янка, С. Карпушкін, О. Красовська, О. Научитель, М. Рудь, О. Світличний, Н. Фролова та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідники зосереджуються, головним чином, на обґрунтуванні загальних теоретичних основ громадянського виховання. При цьому недостатньо уваги приділено пошукам форм і методів громадянського виховання майбутніх фахівців у контексті їх особистісного розвитку та конкретної професійної діяльності, що негативно позначається на результатах теорії і практики розв'язання проблеми.

**Мета статті** — аналіз сутності та постановка проблеми громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку.

Концепція виховання європейської громадянськості, розроблена Радою культурного співробітництва Ради Європи, поняття «громадянськість» розглядає у політичному, юридичному, соціальному та культурному аспектах, а також пропонує Кодекс виховних цінностей, який стосується таких аспектів громадянського виховання як ставлення людини до

себе, стосунки з іншими людьми, ставлення до суспільства, до навколишнього середовища.

Процес становлення громадянського суспільства в Україні передбачає докорінну трансформацію світоглядних орієнтацій та ціннісних орієнтирів особистості. Йдеться про зміну ставлення людини до самої себе та до інших людей, активізацію самоцінності, значущості власної ролі й особистої відповідальності за майбутнє держави, суспільства, цивілізації. Аналіз психолого-педагогічної літератури і вивчення сучасного стану громадянського виховання засвідчив об'єктивну потребу в розробці умов, змісту й засобів формування означеного утворення. Це зумовлює «активізацію громадянського самовизначення молоді, задоволення потреби у самовизначенні, самоствердженні, розвитку позитивної самооцінки й оцінки інших, включення їх у активну пізнавальну діяльність щодо оволодіння знаннями про сутність, способи прояву громадянського самовизначення, вироблення відповідних поглядів, переконань, почуттів, формування умінь, навичок, звичок поведінки» [4, с. 16].

У сучасній практиці громадянського виховання мають місце суперечності, які потребують розв'язання, а саме між: вимогами суспільства до рівня громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку та курсантів служби порятунку і реальним рівнем їх громадянської вихованості; теоретично можливим рівнем громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку й курсантів та недостатньою реалізацією цих можливостей на практиці; вимогами до оновлення змісту, форм, методів і засобів виховання майбутніх офіцерів служби порятунку вищого навчального закладу та недостатнім рівнем реалізації цих вимог у практичній діяльності.

Формування громадянської культури особистості особливо актуалізується в суспільстві перехідному, де закладаються основи демократичної ментальності, у громадян трансформуються цінності, поняття про права й обов'язки людини, виховується здатність до критичного мислення, уміння відстоювати свої права, інтереси, переконання, усвідомлювати свої обов'язки та виявляти толерантність до поглядів інших людей, керуватися у вияві соціальної активності демократичними принципами [1, с. 3].

Українське суспільство прагне сформувати таких громадян, завдяки яким Україна посяде гідне місце у світовому співтоваристві: «вирішувати ці проблеми може зовнішній вертикальний і внутрішній горизонтальний рівні у спосіб комплексності цілей, що вирішують проблеми громадянського виховання, тому що мета — це програмний, плановий результат будь-якої діяльності» [6, с. 79]. До цілей, спрямованих на розвиток громадянської особистості, належать: орієнтовані на розвиток особистісно-сміслового ставлення учнів до громадянського виховання; орієнтовані на розвиток ціннісного ставлення учнів до навколишнього середовища; пов'язані із забезпеченням розвитку в учнівської молоді інтелектуальної культури; орієнтовані на розвиток у школярів аналітичного ставлення до процесів, що відбуваються в громадянському суспільстві; пов'язані з розвитком в учнів культури самоуправління; спрямовані на розвиток комунікативної культури школярів; спрямовані на розвиток громадянських почуттів, громадянськості.

Освіту коригують побут і політика, друзі і сусіди, приклади хабарництва і продажності частини педагогів, аморальна поведінка батьків. Забувається давня проста мудрість — твій син робитиме не те, чого ти його вчиш, а те, що робиш ти сам. Освіта знемагає від лозунгів, від множинності добрих намірів і неочікуваності результатів. Говорять про творчість, обдарованість, освіту. Прикладом особи високоосвіченої, талановитої, творчої був славнозвісний герой Конан Дойля — професор Моріарті. Це, мабуть, найкраща ілюстрація того, що відбувається з людиною, позбавленою моральності і людяності [2]. Тому в умовах сучасності значно зростає призначення громадянського виховання в суспільній життєдіяльності, оскільки воно повинно не тільки здійснювати підготовку майбутніх фахівців і громадян, але й, що найголовніше, сприяти прискореному розвитку суспільства та подальшому прогресу нації й держави. Суспільні відносини, загальнолюдські та духовні цінності, звичаї, традиції, домінуюча ідеологія, саме соціальне життя визначають сутність громадянської освіти.

Громадянська освіта інтегрує три основні напрямки виховання: політичне, правове, патріотичне. Громадянське виховання — це виховання гармонійно розвиненої особистості і

прищеплення їй громадянської культури, тому на зазначених напрямках можна зробити лише умовний акцент. Усі інші напрямки виховної роботи доповнюють і поширюють можливість виховання справжнього громадянина. Тому громадянське виховання ми розглядаємо як процес інтеграції практично всіх напрямків виховання: правового, морального, етичного, трудового, естетичного, фізичного, економічного, політичного, екологічного, розумового, патріотичного, полікультурного виховання тощо.

Н. Чернуха під інтеграцією в процесі формування громадянськості учнівської розуміє «систему дій, яка ґрунтується на єдиних цілях і завданнях щодо громадянського виховання, має методологічне, методичне й програмне забезпечення та передбачає взаємодію всіх соціальних інститутів, що входять до загальної функціональної системи виховання» [6, с. 71].

Окрім теоретичного вивчення стану проблеми громадянського виховання майбутніх фахівців служби порятунку, ми провели *експериментальне дослідження*, що мало на меті перевірку знання майбутніх офіцерів служби порятунку в галузі громадянського виховання та реалізувалася відповідно до наступного плану:

- ставлення майбутніх офіцерів служби порятунку та викладачів і вихователів до громадянського виховання в умовах;
- оцінка громадянських знань майбутніх офіцерів служби порятунку;
- дослідження думки майбутніх офіцерів служби порятунку та експертів щодо необхідності знань про компоненти громадянського виховання;
- дослідження залежності рівня громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку від кількості виховних справ.

Кожен компонент структури громадянської свідомості майбутніх офіцерів служби порятунку був оцінений експертами на основі анкетувань, тестування та усних бесід. На основі досліджень, проведених у рамках констатувального експерименту, були зроблені наступні висновки. Студенти мають недостатній рівень знань громадянського виховання і, як наслідок, низький рівень застосування цих знань у реальних ситуаціях.

Виховний процес майбутніх офіцерів служби порятунку здійснюється в системі службової підготовки за допомогою соціально-гуманітарної роботи, яка є неперервним процесом, що містить комплекс організаційних, соціологічних, педагогічних, психологічних, інформаційно-пропагандистських, правових, культурно-просвітницьких, соціальних та індивідуальних виховних заходів, спрямованих на усвідомлення особовим складом політичної мети діяльності служби, системи цінностей, які вони захищають, розвиток та підтримання професійно необхідних психологічних якостей, сприяння реалізації встановлених державою соціально-економічних та правових гарантій щодо забезпечення високої готовності сил, статутного порядку, згуртованості колективів для виконання завдань за призначенням.

О. Кошолар розглядає «громадянськість» як «інтегрований комплекс якостей особистості, що визначають її соціальну спрямованість, готовність до досягнення соціально-значущої та індивідуально-необхідної мети у відповідності з наявними в суспільстві можливостями і дотриманням існуючих морально-правових норм. Як цілісне особистісне утворення громадянськість виступає у вигляді її складових — громадянських якостей, у кожній з яких поєднується пізнавальний, емоційний і поведінковий компоненти. Основою громадянськості є громадянська самовідданість, почуття національної гідності, громадянського обов'язку й відповідальності, громадянська мужність, орієнтація на загальнолюдські цінності» [3, с. 9].

Спираючись на викладене вище, ми виявили, що *специфіку громадянського виховання визначають такі характеристики*:

- наявність мети громадянського виховання поєднана з усвідомленням та діяльністю людини і суспільства в цілому;
- мета громадянського виховання не обмежується формуванням громадянського ставлення: кінцевий його результат пов'язаний з формуванням особистості, яка є творчою, самоцінною та соціально цінною;
- громадянське виховання є системним;

– механізм громадянського виховання може бути визначений як передача досвіду та навичок, що надбало суспільство, причому результативність цього процесу зумовлена усією сукупністю соціальних якостей особистості та суспільства;

– форми громадянського виховання мінливі; вони вперше застосовуються у ранньому дитинстві, ускладнюються залежно від розвитку, насамперед, структури знань та суспільних відносин, але ефективні лише тоді, коли не перериваються ні в особистому, ні у суспільному житті, тобто процес громадянського виховання або самовиховання повинен тривати постійно;

– громадянське виховання пов'язане з іншими аспектами розвитку суспільства, зокрема кризи, соціальна невлаштованість людей, хвороби, відсутність гарантованих основних людських прав перешкоджають неперервності процесу громадянського виховання;

– громадянське виховання передбачає не тільки освоєння правил, громадянських норм, громадянських знань, але й громадянську діяльність людини, її участь у процесі перетворення дійсності.

Урахуванням специфіки громадянського виховання та особливостей виховання майбутніх офіцерів служби порятунку дозволило нам сформулювати низку *концептуальних положень щодо формування громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби порятунку під час навчання у вищому навчальному закладі*, а саме:

– формування громадянської вихованості як необхідної складової професійних якостей;

– забезпечення усвідомлення значущості громадянської діяльності у майбутній професійній діяльності;

– використання загальнонаукових підходів до громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку (інтегративний, культурологічний, діяльнісний, аксіологічний та креативний);

– виявлення особливостей громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку;

– розробка концепції громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку на основі інтегративного підходу;

– уточнення компонентної структури, критеріїв, показників і рівнів громадянської вихованості особистості;

– інтеграція змісту, форм та методів громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку у комплексі виховних справ.

Таким чином, актуальність дослідження визначається необхідністю підвищення ефективності громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку, формування у них громадянського світогляду, а також їхньої підготовки до громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку та підлеглих у майбутній професійній діяльності. При цьому одним з головних завдань має бути формування середовища, яке може впливати на навчально-виховний процес та його результати. Це дає можливість зрозуміти особистість студента та курсанта, створити йому умови для творчого розвитку. У створенні такого середовища провідну роль відіграє інтегративний підхід, який органічно поєднує дві провідні функції вищого навчального закладу: навчальну та виховну. До подальших напрямів дослідження належить розробка критеріїв та показників громадянської вихованості майбутніх офіцерів служби безпеки.

### Література:

1. Дерев'янка Н. П. Теоретичні засади формування громадянської культури учнів загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук спец. 13.00.01 — «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. П. Дерев'янка. — Луганськ, 2004. — 31с.
2. Козловська І.М. Виховний потенціал інтегративного підходу в освіті // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В.В. Кузьменко (голова) та ін.. — Херсон: РІПО. 2011. — Випуск 12. — Частина 1. — С.6-14.
3. Кошолар О. Ф. Громадянське виховання старшокласників у процесі історико-краєзнавчої діяльності :

автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук спец. 13.00.07 — «Теорія і методика виховання» / Кошолоп О. Ф. — Херсон, 2005. — 22с.

4. Сахневич І. Д. Формування громадянського самовизначення учнів професійно-технічних навчальних закладів у позанавчальній діяльності : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук спец. 13.00.07 — «Теорія і методика виховання» / І. Д. Сахневич. — Київ, 2010. — 24с

5. Сухомлинська О. В. Концепція громадянськості й школа в Україні / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. — 1999. — № 4. — С. 21-25.

6. Чернуха Н. М. Інтеграція виховних соціальних впливів суспільства у формуванні громадянськості учнівської молоді: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. доктора. пед. наук спец. 13.00.05 / Чернуха Надія Миколаївна. — Луганськ, 2007. — 175с.

*Стаття присвячена проблемі громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку. Визначено основні завдання їх професійної діяльності, виокремлено основні напрями соціально-гуманітарної роботи з особовим складом вищого навчального закладу. Виявлено особливості громадянського виховання майбутніх офіцерів служби порятунку (громадянська вихованість як необхідна складова професійних якостей, усвідомлення значущості громадянської діяльності у майбутній професійній діяльності, волонтерська діяльність, урахування соціально-політичних умов тощо).*

**Ключові слова:** громадянське виховання, офіцери служби порятунку, особливості громадянського виховання.

*Статья посвящена проблеме гражданского воспитания будущих офицеров службы спасения. Определены основные задачи их профессиональной деятельности, выделены основные направления социально -гуманитарной работы с личным составом высшего учебного заведения. Выявление особенности гражданского воспитания будущих офицеров службы спасения (гражданская воспитанность как необходимая составляющая профессиональных качеств, осознание значимости гражданской деятельности в будущей профессиональной деятельности, волонтерская деятельность, учет социально -политических условий и т.д.).*

**Ключевые слова:** гражданское воспитание, офицеры службы спасения, особенности гражданского воспитания.

*The article deals with civil vyhovannhya future officers rescue. The main task of their professional activity, determined the main directions of social and humanitarian work with staff vyschyho school. Identifying features of civic education of future officers rescue (civil education as an essential component of professional skills, awareness of the importance of civic activities in their future careers, volunteering, taking into account the socio-political conditions, etc.).*

**Key words:** civic education, emergency services officers, especially civic education.

УДК [378.091.26:004.77]:51

В.А. Войтовик  
м. Вінниця, Україна

## ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН ТЕСТУВАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

**Постановка проблеми.** Еволюція вищої освіти України до загальноєвропейського рівня пов'язана з проблемами, рішення яких бачиться у реформуванні системи підготовки кадрів згідно з міжнародними стандартами. Обсяги інформатизації в багатьох галузях науки, техніки та технології постійно зростають, відбуваються кардинальні зміни у промисловій сфері, постійно висувуються високі професійні вимоги до майбутніх фахівців у різних сферах діяльності. У рамках цього процесу необхідно удосконалити процес навчання, створити умови для підготовки висококваліфікованих кадрів, використовуючи новітні методики навчання.

В умовах становлення в Україні громадянського суспільства, правової держави, демократичної політичної системи, освіта має стати найважливішим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Держава повинна забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукоємних та інформаційних технологій,